

TÜGÖLBAY SIDIKBEKOV'UN "İYGENBAY ÇOBAN NASIL UÇAK SATIN ALDI?" HİKÂYESİNİN İZLEKSEL AÇIDAN İNCELENMESİ

Duygu ÇAKIR¹

ÖZET

Kırgız bir yazar olan Tügölbay Sıdıkbekov, yenileşmeye açık bir yazardır. Yazarın eserlerinde toplum; birlik, beraberliğin ve dayanışmanın olduğu, bireyin kendini gerçekleştirebildiği bir mekân gibi tasvir edilebilir. Sıdıkbekov'un kaleme aldığı Gülme ve Hayat isimli kitabı 1988 yılında Kırgızistan'ın Frunze şehrinde yayınlanmış olup eser, iki bölümden oluşur. Birinci bölümü uzun hikâyelerden ikinci bölümü ise kısa hikâyelerden meydana gelir. İncelenecek olan hikâye İygenbay Çoban Nasıl Uçak Satın Aldı? Hikâyesi olup eserin kısa hikâyeler kısmında yer alır. Toplam sayfası 13'tür.

Esere bakıldığında toplumda ortaklık sağlayan iki temel öğeden bahsedilebilir. Bunlardan ilki keçe ikincisi ise dildir. Kırgız toplumunda yaygınlıkla kullanılan keçe, geleneği temsil etmektedir. İkinci unsur olan dil ise geçmişten geleceğe bilgi aktarmanın yanında gelenek-göreneklerin, sözlü ve yazılı edebiyat ürünlerinin ana kaynağıdır.

Çalışma eserin satır aralarına gizlenmiş mesajların aktarılması amacıyla kaleme alınmıştır. Yazar eserin kurgusunda, okuruna farklı bir bakış açısı kazandırmak ve hayatta meydana gelen sıradan olayların bile bireyi ya da toplumu nasıl değiştireceğinin ipuçlarını okuyucunun zihnine teslim eder.

Tespitlerimize göre, incelemeye esas olan eser daha önce Türkiye'de akademik çalışmaya konu olmamıştır. Bu bağlamda eser tarafımızdan okunup transkripsiyonu ile birlikte Türkiye Türkçesine aktarılmış ve izleksel açıdan incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler; Kırgız, Keçe, Yenileşme-Değişim, Kadın, Dil.

¹ Ardahan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Öğrencisi, dygyy.ckr@gmail.com

THE HISTORICAL ANALYSIS OF TÜGÖLBAY SYDYKBEKOV'S STORY TITLED "İYGENBAY KOYÇU KANTİP UÇMA SATIP ALDI?"

ABSTRACT

Tügölbay Sidikbekov, who is a Kyrgyz writer, is a writer open to innovation. The society in the author's works; it can be portrayed as a space where unity, togetherness and solidarity can be realized by the individual. One of the works that Sidikbekov wrote is how Igendag Çoban bought the plane? It is the work.

Looking at the work, two basic elements of partnership in society can be mentioned. The first is felt and the second is language. The felt, which is widely used in Kyrgyz society, represents tradition. The second element, language, is the transfer of information from the past to the future, as well as the main source of tradition, oral and written literature.

The study was written to convey the messages hidden between the lines of the work. In the editing of the work of the author, it gives the reader a different perspective and the clues of how the ordinary events occurring in the life of the individual or society will change.

According to our findings, the review mainly work has previously been the subject of academic study in Turkey. In this context, work has been read by us have been transferred to Turkey with Turkish transcription and examined the thematic point of view.

Keywords; Kyrgyz, Felt, Rejuvenation-Change, Female, Language.

GİRİŞ

Toplum, bireyin var olduğu, kendini ifade ettiği en öngörülen ve geniş kapsamlı çevredir. İnsan, hayatta geçmişten beri her zaman üretken ve aktif bir rol oynar. Bilimin ışığında hayatı kolaylaştırmak ve insanlığa yararlı olarak yapılan her şey toplumu ileri seviyeye çıkararak daha yaşanılır bir ortam hazırlamaya vesile olur.

Dünya, yenileşen ve yenileşmeye meyilli bir devinim halindedir. Bu yenileşmede insan, kendini var ettikçe ve üretime katkı sağladıkça toplumda statü kazanır böylelikle kendine yer tayin eder.

1. Modernleşen Dünyada Keçe

Türkler, yüzyıllar boyunca sık sık coğrafya değiştirerek farklı yerlere göç edip farklı kültürlerin ve dinlerin etkisi altında kalıp yaşamışlardır. Türkler, Türkistan'da gelişen ve değişen geleneğe bağlı bir halk kültürüne sahip olmuşlardır.

Türk halk kültürü içinde el sanatı alanlarının yanında keçeciliğin de önemli bir yeri vardır. Günümüzde eski ilgiyi tam olarak göremese de Anadolu'nun farklı yerlerinde hala devam eden bir el işçiliğidir. Geçmişte yapılan araştırmalar sonunda o dönemde yaşamış toplulukların sanat ve kültürleri, gündelik hayatta kullandıkları eşyalar hakkında bilgi vermektedir. "Ala keçeden, nakışlarla bezenmiş keçeden halıdan, ince keçeden, giysi ve kumaş gibi keçe ile kaplı çadır süslerinden başka bir şeye yarar mıydı ki?!" (Sıdıkbekov; 1988, 430.) Hayat şartları giderek insanları teknolojiye yaklaştırır ve bu yaklaşım uğraş gerektiren emek sarfedilerek yapılan işleri geri plana atar. Hayatın karmaşıklılığı içinde insanlar kendilerine ayıracak zamanı ve imkanı bulamadığından dolayı zaman tasarufu, kullanışlılığı ve işlevselliği daha fazla olan ürünlere yönelir.

Gelişen ve değişen yaşam koşulları insanların ihtiyaçlarını değiştirir. Gelişen şartlara yeni nesil ayak uydurmaya çalışırken daha önceki nesil ise buna ayak uydurmakta zorlanır. Göçebe toplumlar keçeden yapılmış çadırlarda yaşarlar. Çadırların farklı bir yere kurulup taşınması zordur. "...brandalı çadır daha iyiydi." (s.430). Kullanışlılığı bakımından daha pratik olan çadırlara yönelim fazladır. İnsanoğlu doğası gereği zorluklarla başa çıkmayı değil, kolay ve zahmetsiz yoldan hayatını kazanmayı ve sürdürmeyi yeğler. Oysa birey hayatın her alanında zorluklara karşı göğüs gererek kendi öz varlığını ortaya koyar. Zahmetsiz elde edilen nesnelere hayatı kolaylaştırmanın yanında bireyi pasifleştirerek üretme yetisine zarar verir.

2. Geleneğiyle Var Olan Bir Millet; Kırgızlar

Tarihin geçmişten günümüze köklü ve güçlü yapısını oluşturan Türkler, kültürel değerlerini örf adet ve geleneklerini, dini inançlarını dünden bugüne büyük itina ile taşımışlardır. "Her zamanki gibi, atalarının geleneklerine göre yaşamaktaydılar." (Sıdıkbekov, 1988; 430.) İnsanlar, birikimlerini, değer yargı unsurlarını gelecek kuşaklara aktarmak ister. Gelenek ve görenekler, toplumların yazılı olmayan kurallarıdır fakat, yazılı kurallar kadar önemli bir yapıdadır. Bir toplumun var olması, geçmişini özümsemesi, ondan kopuk olmaması ve gelecekte adından söz ettirmesi için kültürel değer ve yargıların ön planda tutulması gerekir."Kültürünü

tanımayan toplumlar zaman içinde mankurtlaşmaya mahkumdur. (Dağcı, 2011; 159) Kültürle yoğrulmuş bir toplumun geçmişle olan bağları kuvvetlidir. Geçmişte yaşanan soykırımlar, savaşlar ve iktidarda olmak uğruna yapılan zulümlere bakıldığında kültürel bağların tahrip edilmesi bu bağların soyutlanmaya çalışılması insanları geçmişlerinden ve özbenliklerinden uzaklaştırılmaya çalışır. Geçmiş, kültürü, geleneği dili ve dini tahrip edilen insan veya toplum iktidarın isteklerine boyun eğerek bir nevi mankurt olur. Bunun en iyi örneği; Cengiz Aytmatov'un Gün Uzar Yüzyıl Olur adlı romanındaki Sabitcan'ın Rus okullarında okuyarak geleneklerinden yoksun eğitim görmesi gösterilebilir. (Aytmatov, 2000; 42). Babasının mezara gömülme esnasında bile cenazeye saygısızca hareketlerde bulunan Sabitcan, kültürel belleği tahribe uğramış bir mankurt olarak görülür., "Türk milletini diğer milletlerden ayıran özellikler vardır. Bunların başında dini ahlaki değerler, örf adet ve gelenekler, töreler gelmektedir." (Erdem, 2005; 240) Kırgızlar'ın yedi atayı bilme, misafirperverlik, babaya karşı saygı gibi gelenekleri geçmişten beri hiç değer kaybetmeden günümüze gelen değer yargılarıdır. Gelenek, kendi bilmiş ve bilinç düzeyinin farkında olup geçmiş ile bağ kurulan bir değer taşıdığından kişiyi, geçmiş ve bugünü arasında mukayese etmeye yönelir. Bu da kişinin farklı devletler tarafından yönlendirilmesine engel olur.

"Sovyetler Birliği'nde insanlara yapılan baskı ve zulüm, uygulanan eğitim politikaları, onları "Mankurt" haline getirme yolunda büyük başarı sağlamıştır. İnsanlar kendi kültürlerinden, manevi değerlerinden uzaklaştırılmış, yeni bir tarih ve dünya görüşünü kabule zorlanmıştır." (Erdem, 2005; 40.)

Erdem'in de bahsettiği gibi özünden gelenek ve göreneklerinden, dilinden, kültürel yapısından, dini inanışlarından ayrılan insan geçmişini unutarak mankurtlaşma yoluna girer. Bir dilin, kültürel yapının ve geleneklerin oluşması zaman aldığı gibi bunların uygulanması ve hayata geçmesi de hemen mümkün değildir. İnsanlar, toplumlar ile toplumlar ise gelenekleriyle varlığını devam ettirir. Geleneklerine sahip çıkan ve onları sonraki kuşağa aktaran bir millet olarak Kırgızlar, geçmişlerine ve geleneklerine sıkı sıkıya bağlıdır.

3. Demir Kutuyla Gelen Yeni Hayat

Göçebe hayat tarzını benimseyen Kırgızlarda hayvancılık önemli bir yer tutar. Geçimlerini hayvan alıp satarak kazanan bu millet sadece hayvanın etinden, sütünden, yağından değil yününden de yararlanır."Koyun çobanlığından daha güzel bir meslek var mıdır?" (Sidikbekov, 1988; 432) Hayvancılık, Türk toplumunun geçmişten beri yaptığı süregelen bir meslektir. Kırgızların yaşadığı bölge itibarıyla daha çok yönelinen bu meslek halkın yaşadıkları bozüyden tutulup her türlü ihtiyaca karşılık veren hayvancılık, bölgenin önemli geçim kaynağıdır. Değişim faktörü her çağda gelişen bir yenileme sergiler. Bu yenileme sayesinde insanların yaşam koşulları farklılaşır ve yeni bir yaşam alanı oluşur. Geçmişte daha çok hayvanlardan yararlanılarak şehirlere göç gelişler sağlanırken zamanla yerini araçlara, otobüslere ve hızlı trenlere bırakan bu gelişim, insan hayatını kolaylaştırmıştır. "İygenbay çoban; keşke bir yolu bulunsa da şu temiz havamı demir kutuya doldurup o Japon'a götürüp geri dönsen ne güzel olurdu, diyerek hayâller kuruyordu." (s.432) Pasajda bahsedilen "Demir kutu", uçağı simgeler. Tanrı Dağları'nın temiz havasını, doğasını ve güzelliklerini farklı bir yere götürmek bir değişim

sürecini öne sürer. Yeni bir yaşam alanı oluşturulmaya çalışılan yer Japonyadır. Çin ile komşu olmasından dolayı hava kirliliğinden büyük ölçüde etkilenen Japonya'ya, İygenbay tarafından demir kutu olarak nitelendirdiği uçak ile temiz hava götürmek amaçlanır. Yeni hayatın temiz bir hava ile değişileceği düşünülür. İnsan sağlığı ve gelecek nesillerin daha verimli ve aktif olarak iş görebilmesi için temiz hava her zaman şart olarak görülür. Eskiden beri yaşlı ve zayıf kişiler güçlensin diye yaylalara çıkarılır. Yaylalarda yüksekliğin etkisiyle oksijen azaldığından vücudun oksijen gereksinimi artar. Yeterli oksijen almak için daha derin ve sık nefes alınır. Böylece kaslar toplanır ve beden çevikleşir; kişinin vücut direnci artar. İygenbay'ın Japonyada yeni bir yaşamsal alan oluşturması hem kendi var olan şartlarını iyileştirmek istemesinden hem de insanlığa faydalı işler içinde olduğunu gösterir. "Artık cigulin² de şaşırtmıyordu." (s.432) Eskiden ulaşım at arabaları ve eşekler ile sağlanırken araçların kullanılmaya başlanılmasından beri hem zaman bakımından hem de enerji bakımında tasarrufa gidilir. Uzay çağı itibariyle daha hızlı ve rahat ulaşım araçları insan refahı için hizmete sunulur. Sovyet tipi aracı olan ciguli, kendi döneminde ulaşılacak yere kısa zamanda gidişi sağladı, fakat artık bunların da eskidiği ve zamandan daha fazla tasarruf edilmesi gerektiği düşüncesiyle uçaklar faaliyete geçer. Tarih boyunca yapılan buluşların ve icatların insan emeği olması kişinin hem toplumuna yararlı olduğunu hem de insanlığı farklı boyutlara ulaştırdığı görülür. "Tarih, insanın –emek süreci- içinde, doğduğu zaman kendisine verilmiş olan olanakları geliştirerek kendisini yaratma sürecidir" (Fromm, 2015; 38). Toplumların ilerlemesi bireylerin kendini geliştirmesiyle oluşur. İygenbay aslında uçak ile temiz havayı Japonyaya götürmek istemekle sadece o toplumun gereksinimini değil kendi öz varlığını da geliştirir. Kendi varlığının bilincine varan kişi, gelecek neslin de kendini herhangi bir kurumun, kuruluşun ya da devletin kölesi olarak değil; kendi hür iradesi ve aklını kullanarak gelişimini sağlamayı simgeler. "Şu yirminci yüzyılın sonuna geldiğimiz zamanda hükümet artık bize uçak kullanma iznini verseydi böyle tembelenen bir at binmekten önce o gümüş kanatlı uçağın en iyisini ben alırdım..." (s.432) Sosyalist devlet anlayışının, uçak kullanım izninin devlet kontrolü altında olduğundan görülür. Sınıfsız bir toplum anlayışı benimseyen sosyalizmde; zorunlu gereksinim maddelerinin fiyatları düşük, onun dışında kalanların fiyatları ise yüksek tutulmuştu, fakat bu anlayış bireylerin kendilerine ait bir mal varlığı edinmesini engeller niteliktedir. Sınıfsız bir toplum ve herkesin eşit olarak görüldüğü bir anlayışın olması ilk başta cezbedici olarak görülse de içinde yatan olumsuz durumlar her toplumda olduğu gibi Kırgız toplumunda da görülür. Sovyetler döneminde oluşturulan kadrolar; "İşler yürümez ya da kötü giderse bunun nedeni herhangi bir nesnel koşulda aranmamalıdır. Bu kadroların hatasıdır." (Lewin,2016; 50) Stalin'in sosyalizmi benimsemesine rağmen kendini ve yönetim şeklini tehlikeye atmaktan koruduğu görülür. Yaşanan herhangi bir sorunda olumsuzlukların direkt devlete mâl olmasının önüne geçilir. Yeme, içme ve barınma haricinde herhangi bir birikim yapılmaz, özel mülkiyete karşı çıkılır. Özel mülkiyet anlayışının yani kapitalizmin var olması gerektiğini düşünen İygenbay, verilecek bu hakkın tanınmasıyla ülke sınırlarını aşarak farklı bölgelere yeni yaşam alanları götüreceğine inanır. Geçmişten bugüne bireyler, amaçlarını gerçekleştirmek daha ileri seviye taşımak ve rahat

² Cigulin: Sovyet araba markası.

koşullar etrafında yaşamayı diler. Aksi halde insan ürettikçe var olur. "İygenbay sen de aklındakilerinin hepsini gerçekleştirip, düzenini kurarak, diğer bütün insanlar gibi yaşardın." (s.432) İnsan doğası gereği hayal ettiği müddetçe var olmaya devam eder. Sıradan ve monoton bir hayatın olması, kişinin üretkenlik derecesini düşürdüğü gibi emellerinin de gerçekleşmesine engel olur. Bu da onu robotlaştırmaya ve içinde yaşadığı toplumda sadece bedenen var olmaya iter. Özgür bir düşünce ortamının ve kişinin kendini ifade edecek durumun olmaması durumunda birey, düşünce ve hayal gücü olarak pasifleşir. İnsan düşünceleriyle kendini ileri taşıyan bir varlık olduğu için bu üretkenliğine engel olur. Özgür bir ortamın ortadan kaldırılması ve kişinin kendi düşüncelerini söyleyememe durumunda birey giderek iktidarın istediği bir hâl alır ve iktidarın emellerine hizmet edecek bir varlığa dönüşür.

4. Her Koşulda İlerlemek İsteyen Birey; İygenbay

İnsan, gelişen, değişen ve topluma her koşulda ayak uyduran bir varlıktır. Gelişimini tamamlamak, kendini topluma kabul ettirmek ve takdir görmek ister. Bu sadece toplum için değil bireyin kendi öz saygısını kazanmasına ve toplumda sayılan bir varlık olarak ortaya çıkmasına neden olur. "Bilim ve teknolojinin geliştiği bir dönemde bugün sadece koyun çobanı olmak yetmez.." (s.433) Yerinde sayan, gelişimleri takip etmeyen ve durağan bir süreçte varlık, kendini ortaya koyamaz, kanıtlayamaz. İygenbay burada bilimin ışığından yararlanıp, teknolojiye ayak uydurarak ülkesini ferah bir seviyeye çıkarma düşüncesiyle karşımıza çıkar. "...Soylu amaçlar uğruna bireysel benliğini çıkartır ve evrensel benliğe bürünür." (Korkmaz, 2016; 151) Yenileşme maddi unsurlar üzerinden gerçekleşmez; birey de kendini, özbenliğini pozitif değiştirerek insanlığa yararlı olabilir. Birey kendi varlığına kıyarak evrensel bir yenileşme sürecine girmek ister. Kazanmak istediği bu yeni benlik ona farklı bir pencereden bakmayı öğretir. İlerleme ve gelişmeleri kendisinden çok toplum için görmek ve bunu uygulamak düşüncesini savunur.

Radyo, insanlığın en büyük buluşlarından biridir. Maddi durumu yetersiz veya imkanları kısıtlı eski insanların yaşamında çığır açan radyo, İygenbay'ın da vazgeçilmez bir aracıdır. Haberlerden belgesellere, şarkılardan ve daha birçok konuya erişimi sağlayan bu küçük ama işlevsel alet sayesinde dünyada olup bitenler bir tuş uzaklığındaydı. "Baş ve işaret parmağı radyonun tuşunda. Bir süre sonra, nüfusu milyonu geçen bir şehrin insanların iktidara karşı isyanının gürültüsü duyuldu. Bu İygenbay'ın alıştığı bir gürültüydü" (s.433) Sovyetler Birliği'nin iktidara gelmesinden beri insanların savaşa, kargaşaya ve kaosa olan tutum ve davranışları, farklı bir yerde yaşanan savaş ve kaos ortamıyla onlara benzerlik gösterdiğinden birey bundan pek fazla etkilenmez. Çünkü bireyin içinde yaşadığı toplum da bir zamanlar aynı süreçten geçtiğini hatırlatır. Kişinin yaşadığı ortam bireyin psikolojik ve toplumsal yapısına etki eder. Kırgız Türkleri'nin tarihine bakıldığında birçok kez iktidara isyan ettikleri görülür. "Rusların ve göstermelik Hokand hanının kötü idaresine ilk başkaldıranlardan biri Kırgız Türkleri olmuştur." (Gömeç, 2011; 101) Kötü idare olarak ele alınacaklar arasında insan özgürlüğünün kısıtlanması maddi manevi yönden toplumların gereksinimlerinin karşılanmaması, düşünce özgürlüğünün yok sayılması, bireylerin eğitim alanında iktidarda olan devletin kendi dilini öğrenmelerinin dayatması, kültür, değer

yargıları, gelenek ve göreneklerden yoksun bırakılması sayılır. İygenbay da bu süreçlerden geçmiş biri olarak aslında isyan eden kişilerin halini anlar.

5. Mihenk Taşı Olarak Dil

Dil, toplumları asimile olmaktan koruduğu gibi onları ileriye taşımaya yardımcı olan toplumsal birliği oluşturan mihenk taşıdır. "İnsan neslinin türemesi, çoğalması ve yayılmasına anlam kazandıran, kuşaklar arası bağlaşımı sağlayan dil olgusudur" (Korkmaz, 2008: 159). Her toplum diliyle varlığını sürdürür. Ana dilini öğrenme imkanından mahrum bırakılan birey ya da toplum kültürlerinin yozlaşmasına, edebiyatlarının yok olmasına değer yargılarının tahrip edilmesine karşı koyamaz.

"Aytmatov anlatlarında dil, özellikle de anadil, yazarın bir söyleşisinde belirttiği gibi toplumu asimile olmaktan koruyan yaratıcı bir değer olmanın yanı sıra, insanları ve çağları birbirine taşıyan niteliğiyle de önemli bir kendine dönüş izleği olarak karşımıza çıkar" (Parlatır; 1992).

Var olan ve devam eden hayatın içinde toplumlar, nesillerinin devamı ve gelecekte kendilerinden bahsedilmesi, unutulup gitmemesi için en önemli etkenin dil olduğunu bilir. "Bir anlaşma aracı olan dil toplumları birbirinden ayırdığı gibi onların "birleştirmelerini yaparak, iletişimde bulunan kişilerin iletilerini doğru ve mantıksal bir düşünme ekseninde meydana getirmelerine yardımcı olur" (Yalçın-Şengül, 2007: 759). Çağlar arasında bağ kurmayı sağlayan dil, toplumun geleneklerini, kültürünü, dilini ve dinini bir sonraki nesle aktarılmasına vesile olur. Sovyetler zamanında uygulanan dil politikaları dilinden ve alfabesinden yoksun bırakılan toplumu "Tek tip sovyet adamı, sovyetleştirme ve sovyet halkı oluşturma" (Lewin, 2014; 29) hedefi ile oluşturulur. Sorgulamayan, iktidarın her istediğini koşulsuz yerine getiren halk, bir nevi köle pozisyonunda görülür. Kendi dilinde yazılan eserlerin okutulmaması kendi kültürünü yok eder ve tamamen kendi öz toplumundan uzaklaşarak bir sovyet adamı meydana gelir. Bir dilin öğrenilmesi için baskı ve rejimlerin uygulanmasından ziyade kişinin ya da toplumun isteyerek bir dili öğrenmesi onun kültürünü, yaşamını gelenek ve göreneklerini uygulaması zorunlu politikalar olmadığı sürece yarar sağlar. "Farklı milletlerin gülme konusu, kaygısı, üzüntüsü, şarkısı, bestesi ve konuştuğu sözlerin hepsi İygenbay'ın kulağına yabancı geldi. Tek pişmanlığı dil bilmemesiydi." (s.433) Dili bir iletişim aracı olarak görsek de aslında bir araçtan daha fazlasıdır. İnsanın çocukluktan kendini bağımsız yönetmesini, sosyalleşmesini, kültürünü, eğitici ve geliştirici süreçlerini içerir. Her dilin kendine ait ritim ve ruha sahip farklı elementleri aynı zamanda kendi içinde tanıdığı kültürel öğeleri vardır. "İnsanlar başka toplumların dillerini öğrenerek başka kültürel değerleri de kendi kültürel zenginliğine katar. İnsanın kendi dili dışında yabancı bir dil öğrenmesi, o dilin kültürel, tarihsel kodlarını da öğrenmesi anlamı gelir" (İşcan, 2012: 3). Kısacası her dil bir zenginliktir. İygenbay, göçebe bir hayat sürdürdüğü için eğitim olanaklarından bu yüzden yararlanamadığını dile getirir ve bunun eksikliğini dinlediği radyoda bahsedilen konuların yabancı bir dille ifade edilmesiyle duyumsar. "Dil, içinde taşıdığı kültür ile belli sporlara, uğraşlara eğilimler taşır" (Vahapoğlu, 2012; 42). İnsan hayatı eğilimler üzerine kurulur. Bir işi severek yapmak ondan edinilen tecrübeler ile hayata daha

farklı bakış açısı sağlar. Öğrenilen dil; o ülkenin edebiyatını, kültürünü, gelenek göreneklerini, değer yargılarını, örf ve adetini bilmesine yardımcı olur.

"İnsan her yabancı dil öğreniminde hedef kültürün değerler dünyası ve tarihsel kodlarıyla yüzyüze gelir. Bireyin yabancı dil ediminde, öğrendiği yabancı dilin kültürel değerleri anlayıp sınıflandırması, o toplumla kurduğu iletişim yetisini de güçlendirir" (Şahin, 2016:141).

Kazanılan bu edinim kişinin hem hayatı farklı yönden ele almasının yanında hem de insan ilişkilerini daha doğru gözleme ve analiz etme yapısına da katkı sağlar.

6. Kırgızlarda Fikir Danışılan Kişi Olarak Kadın

Tüm Türk boylarında olduğu gibi Kırgızlarda da kadının önemi büyüktür. Onlar tarihin her döneminde evde sevgili eş ve merhametli anne olmanın yanı sıra kocalarının sağ kolu, yardımcısı ve danışmanı olurlar. "...evine dönen İygenbay bu amacını ilk önce eşine anlattı" (s.437). Ailenin yapı taşı olan kadın danışılan, fikri sorulan ve onayı alınan bir varlıktır. Aile ne kadar güçlü olursa toplum o derece güçlü olur. Anne bir nevi hem eşin hem de toplumun aynası niteliğini taşır. Anne, evrensel varoluş ilkesinin kendisi ve merkezidir. Bu merkez, evrensel içerikli iyilik imgesi olarak, bütün insanlığın gerçek anlamda insan olmasını, sevgiyi, merhameti ve yuvayı çağırır" (Şahin, 2016; 5). Alınan herhangi bir karar aileye ve önce eşe danışılarak faaliyete koyulur. "Hunlar döneminden itibaren kadın-erkek ayrımı yapılmadığı ve kadın erkeğin tamamlayıcısı olarak kabul edildiğinden kadınsız hiçbir iş yapılmazdı" (Gündüz, 2012; 131). Aile içi kararların yanı sıra devlet işlerinde de kadının söz sahibi olması o devletin bekâsını sağlamasına sebep olurdu. Sadece devlet işlerinde değil efsaneler ve hikâyelerde de kadına verilen değer görülür. Dede Korkut kitabında; ideal eş anne tipi olarak kadın; eşine sadık eş ve anne tipidir. Bu eş tipi eşlerine her konuda destek olmanın yanında onlar için canlarını verecek özelliktedir.

7. Geçmişle Gelecek Arasındaki Köprü; Dil

Sovyetler birliğinin Türk Dünyası'nın dil birliğini bozma çalışmaları onları soydaşlarından, gelenek göreneklerinden dininden ve en önemlisi dillerinden ayırarak Türkistan'a egemen olma hayallerini bir süre de olsa gerçekleştirir. 1917 Devrimi oluncaya kadar Ruslar, asimilasyonun her türlüünü denemişler, başta dil ve din olmak üzere bütün kültürel değerlerin yok olması için özel programlar uygulamışlardır. Rus okulları açılır ve Kırgızcaya yönelik eser ve kaynaklar yok edilir.

"İlminsky, Türkistan halkının dini ve milli kültürü ile ilgisini kesmek için, Arap ve Fars literatürü ile bağlantısını koparmayı, yerine Kiril alfabesiyle Rusça'yı teklif etmiştir. Bu dönemde yerli halkın kültürünü, inancını, dilini ve her türlü değerlerini hedef alan bu kampanya, değişik hile ve vaatlerle birçok Türk'ün katılımını sağlamıştır. (Erdem, 2005; 13)

Bir ülkenin veya milletin yok olması için önce dillerinin eserlerinin ortadan kaldırılması gerekir. Stalin'in uyguladığı dil politikasıyla her türlü değer yargıları, kültür ve din tahrip edilerek asimile edilir. "Ben uçak almaya karar verdim! Eşi anlayamayarak sordu: Uçak da ne demek?" (s.437) Yaşanan bu anlaşmazlık aslında Ruslar'ın Kırgızların ana diline zarar vererek Kırgızcayla olan bağların koptuğunun göstergesidir. İygenbay'ın "Uçak" sözcüğünü kullanması o dönemdeki tahrip olan belleğin izlerinin hala üzerlerinde olduğunu gösterir. "Ortak bir dil kurmak amacıyla önce terminolojide Rusça terimlerin kullanılması ve okullarda eğitim dilinin Rusça olması zorunluluğu getirilmişti." (Özgen, 2014;28). Kullanılan terimlerin Rusça olması, okullarda Rusça öğreniminin yaygınlaşması Stalin'in iktidarının son hızda ve istediği gibi tek tip Sovyet vatandaşı yetiştirme projelerinin devam ettiğini gösterir. Sovyet tipi kişilerin yetişmesinin istenme sebebi sorgulamayan düzene karşı gelmeyen, düşünmeyen sadece rejimin kendinden istenileni yapması beklenen bir robot yaratma çabasıdır. Belleğin tahrip edilmesi kişiyi ailesinden, toplumundan ve değerlerinden kopararak en büyük zararın kendisine verilmesiyle meydana gelir. "İnsanda yenileşme ve değişme isteği ancak milli kültürün kaynağından beslendiği yani milli özellikleri koruduğu takdirde özünü kaybetmeden yenileşerek yol alabilir ve yaratıcılığa dönüşebilir." (İpek, 2015;3) İnsan belleği yıkıma uğrarsa içinde yaşanan toplumu da arkasında sürüklemesi kaçınılmaz olur. Bütün olay bireyde başlayıp bireyde biter. Düşünen sorgulayan ve her daim geleneklerine, kültürüne diline, dinine sahip çıkan bireyler var oldukça ve böyle bireylere yetiştirmeye gayret edildikçe toplumun ilerlememesi mümkün olmayacaktır.

SONUÇ

Sovyet döneminde kullanılan dil politikalarının uygulanması, İygenbay'ı öz kimliğinden uzaklaştırmamış aksine yakınlaştırmıştır ve kendi öz dilini kullanmaya devam etmiştir. Kültürel belleğin tahrip edilmesiyle insan geleneklerinden ve toplumundan uzaklaşır ve yozlaşır. Dil ile sağlanan bu birlik edebi eserler çerçevesinde insana ve topluma yansır. Toplum, gelenekleriyle kültürüyle diliyle var olur ve bu açık bir şekilde okuyucuya yansıtılır. Bir diğer bulgu ise, simgesel dile başvurulduğu ve bunun sonucunda eski dönemde yaşanan kötü ve olumsuz şartlara bir perde çekilerek yeni bir hayatın ve pencerenin açılmasının değişimle mümkün olacağı vurgulanmıştır. Gelişimin ve öğrenmenin sınırı, yaşı ve mesleki durumunun hiçbir önemi olmadığı bir koyun çobanı tarafından gözler önüne serilir.

Kadın, toplumda sadece anne ve eş olarak değil aynı zamanda eşinin bir konu üzerinde fikir danıştığı kutsal bir varlık olarak görülür. Erkek egemenliğinin olduğu bir toplumda kadına gösterilen saygı ve verilen değer aslında onun düşüncelerine ve fikirlerine başvurulduğunu gösterir. Tek başına bir birey olduğu, cinsiyet ayrımı yapılmadan ona danışıldığı ve fikirlerinden yararlanılmak istendiği vurgulanır.

Geçmişten günümüze ulaşan keçenin gözardı edildiği ve yeni teknolojiyle daha kullanışlı daha pratik materyallere yönelim olduğu görülür.

KAYNAKÇA

- Aytmatov, Cengiz (2000), *Gün Uzar Yüzyıl Olur*, (Çev.: Mehmet Özgül), Cem Yayınevi, İzmir.
- Dağcı, Cengiz (2011), *Bellek-İnsan-Eser*, Ötüken Yayınları, Ankara.
- Erdem, Mustafa (2005), *Kırgız Türkleri Dini ve Sosyal Hayat*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara.
- Fromm, Erich (2015), *Yeni Bir İnsan Yeni Bir Toplum*, Çev. Necla Arat, Say Yayınları, Ankara.
- Gömeç, Saadettin (2011), *Kırgız Türkleri Tarihi*, Berikan Yayınevi, Ankara.
- Gündüz, Ahmet (2012), *Tarihî Süreç İçerisinde Türk Toplumunda Ve Devletlerinde Kadının Yeri ve Önemi*, International Journal of Social Science Volume 5 Issue 5, p. 129-148,
- İpek, Birol (2015), *Bireyde Dil Bilinci*, Littera Turca Journal of Turkish Language and Literature, , Cilt 1, Sayı 2, Yıl 2015. 33-44
- İşcan, Adem. (2012). *Yabancı Dil Öğrenimi ve Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminin Tarihçesi*, Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi, Pagem Akademi Yayınları, Ankara.
- Korkmaz Ramazan, (2016), *Dede Korkut Okumaları*, Kesit Yayınları, İstanbul.
- Korkmaz, Ramazan. (2008). *Aytmatov Anlatılarında Ötekileşme Sorunu ve Dönüş İzlekleri*, Grafiker Yayınları, Ankara.
- Lewin, Moshe (2016), *Sovyet Yüzyılı*, Çev. Renan Akman İletişim Yayınları, İstanbul.
- Özgen, Nurcan (2014), *Yirminci Yüzyılın İlk Yarısında (1900-1950) Kırgız Edebiyatı Tarihi*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Parlatır, İsmail (1992) *Cengiz Aytmatov ile Dil ve Edebiyat Üzerine* Türk Dili, nu.487, s.61-66) <http://www.gundogan.com/kitapdergisi/ROPORTAJ.asp?HABERID=114> (erişim tarihi: 08.11.2018)
- Sıdıkbekov, Tügölbay (1988), *Külkü Cana Ömür*, Bişkek.
- Şahin, Veysel (2016). *Yabancı Dil Olarak Türkçe*, Çizgi Kitabevi, Konya.
- Vahapoğlu, Ece (2012), *Yabancı Dil Öğrenme Yolları*, Alfa Yayınları, İstanbul.
- Yalçın, Süleyman Kaan - Şengül, Murat. (2007) *Dilin İletişim Süreci İçerisindeki Rolü ve İşlevleri*, Turkish Studies, Volume 2, s. 249-769.

